

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, професора, професора кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ КРИШЕВИЧ Ольги Володимирівни на дисертацію ЛЮБЧЕНКО Тетяни Сергіївни на тему: «Кримінальна відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

На підставі вивчення дисертації та публікацій ЛЮБЧЕНКО Тетяни Сергіївни, слід зазначити наступне.

Ступінь актуальності обраної теми. У сучасних умовах розвитку демократичного суспільства та правової держави одним із ключових завдань кримінального права є забезпечення ефективного захисту прав і свобод людини, зокрема гарантування безпеки осіб, які здійснюють професійну діяльність з надання правової допомоги. Адвокати, представники осіб у судових та інших органах, а також інші захисники відіграють вирішальну роль у реалізації конституційного права на захист, що є фундаментальною основою верховенства права. Однак, у контексті зростання злочинності, корупційних проявів та гібридних загроз, таких як воєнні конфлікти, спостерігається збільшення випадків тиску на представників правової професії, включаючи умисне знищення чи пошкодження їх майна, тому актуальність передбачена для посилення захисту правової професії, підвищення ефективності кримінально-правового регулювання та адаптації до викликів сьогодення, таких як цифрова трансформація злочинів та міжнародні стандарти прав людини.

В Україні актуалізуються запити суспільства на справедливе та ефективне правосуддя, всебічний захист гарантованих Конституцією України прав та свобод людини й громадянина, в тому числі – учасникам судового процесу. На рівні Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» задекларовано, що життя і здоров'я, власність, честь та гідність, а також професійні права захисників перебувають під захистом закону, а реалізація їх прав та повноважень забезпечується відповідними гарантіями. Особлива роль у забезпеченні дієвого та

ефективного правового захисту прав і свобод людини та громадянина відведена законодавству про кримінальну відповідальність. Розділом XVIII «Кримінальні правопорушення проти правосуддя» Кримінального кодексу України (далі – КК) передбачається кримінальна відповідальність за порушення норм, що охороняють осіб, які здійснюють правосуддя, а також інших учасників судочинства у зв'язку з їх службовою чи професійною діяльністю та встановлюються підстави відповідальності за вчинення протиправних діянь, які перешкоджають вільному виконанню стороною захисту професійних обов'язків з надання правової допомоги. Одна з наявних у КК заборон (ст. 399 КК) забезпечує діяльність захисника чи представника особи від посягання на його майно, гарантуючи охорону від вчинення щодо них суспільно небезпечних посягань.

Позитивним моментом дисертації виступає сформований авторкою оптимальний комплекс методів, необхідних та достатніх для наукового дослідження кримінальної відповідальності за умисне знищення чи пошкодження майна захисника чи представника особи, яким охоплено історико-правовий, компаративістський, догматичний, діалектичний, системний, логіко-граматичний, логіко-семантичний методи, метод аналізу словникових визначень, методи індукції та дедукції, метод моделювання, статистичний, соціологічний методи та метод анкетування.

Цікавим моментом в дисертації виступає аналіз історичного розвитку кримінальної відповідальності за умисне знищення чи пошкодження майна захисника чи представника особи характеризується встановленням відповідальності: а) за окремі види знищення чи пошкодження чужого майна залежно від способу його вчинення (з найдавніших часів до XV ст.); б) за вчинення даних дій незалежно від виду майна (з XV ст. до початку XX ст.); в) залежно від форм власності, що є характерним для радянських КК періоду XX ст. до 1991 р.; г) за умисне знищення чи пошкодження майна окремих деталізованих категорій потерпілих, коли поруч із основним складом знищення чи пошкодження майна є ряд інших спеціальних норм, які конкурують із нормою, яка закріплює основний склад (з 1991 р. і до сьогодні).

Авторкою охарактеризовано родовий об'єкт діяння, передбаченого ст. 399 Кримінального кодексу України і запропоновано визнавати охоронюваний нормами Кримінального кодексу України порядок суспільних відносин у сфері здійснення правосуддя, відносини у сфері сприяння здійсненню такої діяльності та надання правової допомоги. Крім того, основний безпосередній об'єкт – встановлений порядок здійснення законодавчо урегульованої діяльності, спрямованої на надання правової допомоги, додатковий обов'язковий – право власності, додатковий факультативний – здоров'я, життя, честь і гідність осіб, які здійснюють діяльність, спрямовану на надання правової допомоги, та їх близьких родичів, громадський порядок, громадська безпека.

Цікавим моментом виступає запропоноване авторське бачення предмету кримінальних правопорушень проти правосуддя і визначення як виду матеріалізованого носія суспільних відносин у сфері правосуддя, шляхом впливу на який заподіюється шкода чи створюється загроза її заподіяння цим відносинам. І доведено, що предметом аналізованого кримінального правопорушення є рухоме чи нерухоме майно, що належить на праві власності потерпілій особі.

Окреслено авторкою в дисертації форми об'єктивної сторони як знищення майна як протиправного руйнівного впливу на майно, в результаті якого воно припиняє своє існування або втрачає можливість відновлення, що призводить до повної та постійної неможливості використання майна за його цільовим призначенням та припинення права власності на це майно; та пошкодження майна як протиправного руйнівного впливу на майно, в результаті якого погіршується якість чи зменшується цінність майна, що призводить до часткової та/або тимчасової неможливості використання майна за цільовим призначенням.

Констатовано авторкою альтернативність суспільно небезпечного наслідку у вигляді знищення чи пошкодження майна, за яких розмір заподіяної шкоди на даний момент не має значення для кваліфікації.

Доведено авторкою безпосередній зв'язок між фактом вчинення діяння та здійсненням потерпілим професійної діяльності через існування законодавчо

визначеної конструкції «у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги».

Авторкою вивчено ознаки суб'єкта умисного знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи, яким є фізична осудна особа, яка досягла шістнадцяти років для притягнення її до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 399 Кримінального кодексу України та чотирнадцяти років – за вчинення діянь, передбачених ч. 2 або ч. 3 ст. 399 Кримінального кодексу України. Доведена наявність у даній нормі вікової диференціації суб'єктів кваліфікованого та особливо кваліфікованого складу даного правопорушення (ч. 2 та ч. 3 ст. 399 Кримінального кодексу України). Крім того, авторське бачення необхідності встановлення зниженого віку кримінальної відповідальності в 14 років за кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 399 Кримінального кодексу України, що обґрунтовується можливістю неповнолітніх віком від 14 років усвідомлювати цінність та важливість відносин власності та правосуддя як об'єкта кримінально-правової охорони, розуміти шкідливість умисного посягання на власність, а також визнанням власних дій та змоги керувати ними.

Запропоновано авторське бачення, з огляду на ототожнення загальнонебезпечного способу вчинення правопорушення і способу вчинення діяння шляхом «підпалу чи вибуху», виключити із існуючої редакції ч. 2 ст. 399 Кримінального кодексу України таку кваліфікуючу ознаку, як вчинення діяння шляхом підпалу чи вибуху, так як термін «вчинення діяння загальнонебезпечним способом» охоплює «підпал та вибух».

Крім того, авторкою аргументовано доцільність розрахунку заподіяної шкоди в особливо великих розмірах визначати відповідно до положень примітки 4 до ст. 185 Кримінального кодексу України, в якій особливо великими розмірами шкоди визнається шкода, яка в шістсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян на момент вчинення кримінального правопорушення.

Також, авторкою сформульовано пропозицію про внесення змін до ч. 3 ст. 399 Кримінального кодексу України в частині зменшення кількості потерпілих,

яким може бути спричинена смерть і викладення кваліфікуючої ознаки у такому вигляді: «спричинення загибелі особи».

Обґрунтовано авторкою в дисертації необхідність у ч. 3 ст. 399 Кримінального кодексу України визнавати потерпілого в однині, у зв'язку з чим запропоновано замінити слово «їм» замінити на слово «їй». Тому пропонується особливо кваліфікуючою ознакою вважати заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у результаті знищення або пошкодження майна не кільком, а навіть одній особі.

Цікавим моментом виступає, роз'яснено авторкою сутність тяжких наслідків у ч. 3 ст. 399 Кримінального кодексу України, якими слід визнавати смерть кількох осіб, заподіяння середньої тяжкості тілесних ушкоджень кільком особам, самогубство потерпілої особи, психічний розлад, залишення потерпілого без житла або засобів до існування, тривалі припинення або дезорганізація роботи підприємства, установи, організації.

Доведено авторкою нагальну потребу внесення змін і доповнень до санкцій зазначеного кримінального правопорушення, у зв'язку з чим з метою дотримання єдності законодавчої техніки під час конструювання кримінально-правових санкцій та їх уніфікації запропоновано уніфікувати покарання за вчинення діяння, передбаченого ст. 399 Кримінального кодексу України, у вигляді штрафу, пробаційного нагляду, обмеження та позбавлення волі.

Авторкою зазначено про положення щодо доцільності внесення змін і доповнень до санкцій ст. 399 КК та обґрунтовується необхідність встановлення у ч. 1 ст. 399 КК розміру штрафу від однієї до двох тисяч НМДГ, пробаційного нагляду терміном до п'яти років та обмеження волі на той самий терміном; у ч. 2 ст. 399 КК – позбавлення волі на строк від трьох до восьми років; у ч. 3 ст. 399 КК – позбавлення волі на строк від восьми до дванадцяти років.

Таким чином, тема дисертаційної роботи **ЛЮБЧЕНКО Тетяни Сергіївни** є актуальною, ґрунтовною і своєчасною, відповідає вимогам сьогодення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність не викликає сумнівів, оскільки вони ґрунтуються на засадах доктрини кримінального права.

Дисертаційна робота, яка подана **ЛЮБЧЕНКО Тетяни Сергіївни** для захисту, характеризується системним підходом до предмету дослідження, оскільки об'єкт і предмет дослідження визначені дисертанткою досить чітко, результати дослідження характеризуються новизною. Структурно дисертація складається із вступу, трьох розділів, пов'язаних між собою, висновків, списку використаних джерел, додатків і відповідає цілям та задачам дослідження. Обрана структура певним чином відповідає цілям та задачам дослідження, дає змогу послідовно розглянути усі основні проблеми, визначені авторкою. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність підтверджуються аналізом теоретичних, методологічних і юридичних літературних джерел, пов'язаних з кримінальною відповідальністю за умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи. Отже, поставлені наукові завдання виконані на високому методологічному рівні, а дисертантка оволоділа необхідними для рівня доктора філософії компетенціями. Усе вищенаведене свідчить про високий рівень обізнаності дисертантки у питаннях, які стосуються досліджуваної проблеми, та забезпечує належний рівень обґрунтованості зроблених висновків.

Крім того, емпіричну базу дослідження складають систематизовані статистичні й аналітичні матеріали Офісу Генерального прокурора за 2020–2025 рр. щодо кількості зареєстрованих (облікованих) кримінальних правопорушень, передбачених ст. 399 КК за 2020 р. – 5 місяців 2025 р.; результати вивчення 30 ухвал, винесених протягом 2020–2025 рр. у всіх областях України; результати опитування 100 працівників Національної поліції України щодо визначення проблемних питань кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, повнота їх викладу в опублікованих працях.

Дисертація за характером і змістом досліджених автором питань є комплексною і системною науково-дослідною працею, що присвячена науковій розробці теоретичних та прикладних проблем формування й обґрунтування

комплексного дослідження проблем кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи, що і обумовлюють актуальність обраної теми як для теорії кримінального права, так і для правозастосовної й законодавчої практики.

Усі зазначені положення дисертаційного дослідження містять елементи новизни, достатньо повно розкриті у дисертації та опублікованих автором науково-дослідних роботах, які, без сумніву, є певним внеском у вітчизняну юридичну науку.

Імпонує наукова активність дисертантки, які відображено в 12 наукових публікаціях, серед яких чотири статті – у наукових фахових виданнях України, вісім тез доповідей, які оприлюднено на міжнародних, всеукраїнських і міжвідомчих науково-практичних конференціях.

Тема рецензованої дисертації відповідає потребам сучасної юридичної науки, є актуальною, а саме дослідження – своєчасним, оскільки результати наукового дослідження, основні положення, висновки, пропозиції та рекомендації дисертації в цілому характеризуються послідовністю, аргументованістю і завершеністю. Таким чином, дисертаційне дослідження **ЛЮБЧЕНКО Тетяни Сергіївни** на тему: «Кримінальна відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи» містить вагомі, переконливі результати, які в сукупності вирішують важливу наукову проблему, а також забезпечують розв'язання цілого ряду практичних питань.

Викладені в ньому наукові положення заповнюють ряд законодавчих прогалин, характеризуються єдністю змісту і свідчать про особистий внесок здобувача в науку кримінального права України, та водночас є основою для подальших досліджень, вдосконалення правозастосування. Таким чином, дисертація **ЛЮБЧЕНКО Тетяни Сергіївни** на тему: «Кримінальна відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи» відповідає існуючим вимогам та є завершеною науковою працею.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача

Загалом позитивно оцінюючи дисертацію **ЛЮБЧЕНКО Тетяни Сергіївни** на тему: «Кримінальна відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи», водночас необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту.

1. Авторка в роботі виносить у диспозиції ст. 399 КК України пропозицію замінити термін «близькі родичі» на «близька особа» та обґрунтовується це необхідністю розширення кола потерпілих, але не зазначено чітке визначення поняття «близька особа» й не оціненні можливі ризики його впровадження.

2. У вступі згадується вплив воєнного стану на актуальність теми, але в основній частині дисертації не окреслено яким чином воєнні умови впливають на вчинення таких правопорушень чи їх кваліфікацію, оскільки це могло б додати практичної цінності дослідженню, враховуючи сучасні реалії України.

Однак, зазначені вище зауваження носять рекомендаційний та дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації та можуть бути враховані у подальшій науковій розробці цієї проблематики.

Відсутність порушень академічної доброчесності

У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація оформлена згідно з нормативними вимогами, передбаченими для такого виду робіт, написана державною мовою з дотриманням наукового стилю.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

На підставі вищенаведеного вважаю, що дисертація **ЛЮБЧЕНКО Тетяни Сергіївни** на тему: «Кримінальна відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю та достовірністю, науковою та практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертантом наукових працях, за оформленням відповідає вимогам,

які затверджені наказом Міністерства освіти та науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами) «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а також Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 № 261 (із змінами) та Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор – **ЛЮБЧЕНКО Тетяна Сергіївна** за результатами публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктор філософії у галузі знань 08 Право зі спеціальності 081 Право.

Рецензент:

**професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, професор**

 Ольга КРИШЕВИЧ

Підпис Ольги Кришевич засвідчує

*Заступник начальника
Майор поліції*

Борис Дубиня